

Bronisław Sitek

Bezpieczeństwo imprez masowych w antycznym Rzymie na tle współczesnych rozwiązań

Studia Elckie 13, 331-341

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BEZPIECZEŃSTWO IMPREZ MASOWYCH W ANTYCZNYM RZYMIE NA TLE WSPÓŁCZESNYCH ROZWIĄZAŃ

Wprowadzenie

Historia organizacji imprez masowych jest bardzo długa. W antycznym Rzymie organizowano igrzyska, uroczystości religijne, wjazdy tryumfalne wodzów rzymskich po zwycięskich bitwach, gonitwy koni, walki zwierząt, walki gladiatorów i inne. Obecnie organizowane są masowe występy piosenkarzy, koncerty, jak np. w Kostrzynie nad Odrą, czy uroczystości religijne, gromadzące jeszcze niedawno nawet po kilka milionów wiernych. Wielu pamięta niedawne pielgrzymki Jana Pawła II do Ojczyzny gromadzące właśnie wielkie masy ludzkie. Z kolei przed nami jest jedna wielka impreza EURO 2012, czyli mistrzostwa Europy w piłce nożnej, gdzie Polska wraz z Ukraina jest gospodarzem.

To wszystko wymagało i wymaga doświadczenia organizacyjnego i zaangażowania służb porządkowych. Imprezy masowe bowiem, dawniej i dzisiaj wymagają podejmowania wielu działań o charakterze organizacyjnym, w tym w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa widzom, organizatorom, a przede wszystkim głównym aktorom imprez (piosenkarzom, sportowcom czy papieżowi). Zaangażowane są w to instytucje publiczne, a także prywatne, które zawodowo zajmują się organizacją imprez masowych czy zapewnienia bezpieczeństwa uczestnikom.

Przedmiotem niniejszego opracowania jest porównanie organizacji imprez masowych w antycznym Rzymie ze współcześnie organizowanymi imprezami masowymi. W tle będą analizowane rozwiązania stosowane na prowincji w porównaniu z współczesnymi rozwiązaniami prawnymi czy systemowymi. Przykładem będą dwa miasta *Urso* i *Irni*, miasta średniej wielkości, położone na terenie dzisiejszej Andaluzji w Hiszpanii. Wybór tych miejscowości nie jest przypadkowy. To właśnie z tych miast zachowały się w znaczniej części ówczesne statuty, które stanowią fundamentalne źródło wiedzy o organizacji imprez masowych

w tamtych czasach. Statuty te mają charakter ustaw, stąd określane są mianem *lex Uronensis* i *lex Irnitana*¹.

Celem publikacji jest ukazanie podobieństw i różnic współczesnych rozwiązań z tymi, które powstały i były stosowane w prawie rzymskim. Takie badania pozwalają bowiem na głębszą refleksję w ramach współczesnych badań nad bezpieczeństwem imprez masowych. O sensowności takich badań historyczno-porównawczych świadczą rozmiary imprez masowych w antycznym Rzymie. *Circus Maximus* mógł pomieścić ponad 300 tys. widzów jednocześnie. Współcześnie nie ma takich obiektów. Na prowincji zaś znajdowały się amfiteatry, które mogły pomieścić jednorazowo nawet 24 tys. widzów, np. w Side, w mieście położonym niedaleko współczesnej Antalyi w Turcji.

Podstawy prawne organizacji imprez masowych

Podstawę prawną organizacji imprez masowych w Polsce stanowi ustawa 20 marca 2009r. o bezpieczeństwie imprez masowych². Zakres przedmiotowy regulacji jest bardzo szeroki i obejmuje (art. 1):

- 1) zasady postępowania konieczne do zapewnienia bezpieczeństwa imprez masowych;
- 2) warunki bezpieczeństwa imprez masowych;
- 3) zasady i tryb wydawania zezwoleń na przeprowadzanie imprez masowych;
- 4) zasady gromadzenia i przetwarzania informacji dotyczących bezpieczeństwa imprez masowych;
- 5) zasady odpowiedzialności organizatorów za szkody wyrządzone w związku ze zorganizowaniem imprez masowych.

Drugim ważnym aktem prawnym jest ustawa z 6 kwietnia 1990 o policji³. W przypadku zaangażowania do służb porządkowych firm prywatnych w grę wchodzi również art. 26 lub 27 ustawy z dnia 22

Bronisław Sitek; prof. zw. dr hab.; Dziekan Wydziału Prawa i Administracji UWM w Olsztynie; adres do korespondencji: bronislaw.sitek@gmail.com

¹ Praca ta oparta jest na badaniach prowadzonych przeze mnie od 2002 r. nad rzymskim prawem publicznym. Wyniki tych badań były publikowane w licznych moich artykułach, dotyczących zwłaszcza prawa municypalnego. Stąd pewne fragmenty były już opublikowane wcześniej.

² Dz.U. z 2009 r. Nr 62, poz. 504.

³ Dz.U. z 2007 r. Nr 43, poz. 277 tekst jednolity.

sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia. Konieczne jest bowiem zaangażowanie osób legitymujących się ważną licencją pracownika ochrony fizycznej⁴.

Aktem prawnym o charakterze międzynarodowym jest również Europejska konwencja w sprawie przemocy i ekscesów widzów w czasie imprez sportowych, a w szczególności meczów piłki nożnej, sporządzonej w Strasburgu dnia 19 sierpnia 1985 r.⁵ oraz decyzji Rady 2002/348/JHA z dnia 25 kwietnia 2002 r. dotyczącej bezpieczeństwa w związku z meczami piłki nożnej o charakterze międzynarodowym.⁶

W 81 r. p.n.e została wydana *lex Cornelia de sicariis et veneficiis*, ustawa o bardzo szerokim zakresie regulacji. Między innymi była skierowana przeciwko bandytom i trucicielom. W szczególności na podstawie tej ustawy ścigano skrytobójców, podpalaczy i fałszywych świadków, którzy swoim działaniem szkodzili innym osobiście lub ich majątkowi. Ustawa ta była skierowana przeciwko wszystkim obywatelom państwa rzymskiego. Do odpowiedzialności mógł być pociągnięty mężczyzna, kobieta, wolny, niewolnik. Karano zarówno sprawcę jak i podżegacza czy pomocnika.⁷

Kolejną ustawą stanowiącą podstawę prawną dla organizacji imprez masowych w antycznym Rzymie oraz zapewnienie im bezpieczeństwa stanowiła *lex Plautia de vi* (78-63 r. p.n.e.). Ustawa ta dotyczyła *crimen vis* i ustanawiała *quaestio*, czyli trybunał właściwy do rozpoznawania czynów określanych terminem *seditio*, czyli wszelkich zamieszek społecznych z użyciem siły i przemocy. Były to działania godzące w pokój społeczny, np. dewastacja domów, bezprawne zajmowanie publicznych placów, bezprawne noszenie broni w miejscach publicznych, bezprawne wpływanie na decyzje senatu i zgromadzeń ludowych (*comitia*) przez zbieranie grup uzbrojonych ludzi⁸.

Ważnym elementem systemu prawnego mającego zagwarantować bezpieczeństwo podczas imprez masowych była *lex Roscia theatralis*

⁴ Dz.U. z 2005 r. Nr 145, poz. 1221, z 2006 r. Nr 104, poz. 708 oraz z 2008 r. Nr 171, poz. 1055 i Nr 180, poz. 1112.

⁵ Dz.U. z 1995 r. Nr 129, poz. 625.

⁶ Dz.U. WE L 121 z 08.05.2002, s. 1-3; Dz.U. UE Polskie wydanie specjalne, t. 4, rozdz. 19, s. 237-239.

⁷ Paul. Sent. 5,23,1.

⁸ G. 2,45; Sall. Cat., 31,4; Cic. *ad Att.* 1.

z 67 r. przed Chrystusem⁹. Według cap. 81 *lex Irnitana* w *lex Roscia theatralis* określono schemat zajmowania miejsc w teatrach podczas publicznych przedstawień. Według niego senatorowie siedzieli najbliżej sceny. Ta część widowni nazywała się *prima*. Kolejne czternaście rzędów było przeznaczone dla ekwitów, i była to środkowa część widowni zwana *media*. Najwyższa część widowni zwana *summa*, przeznaczona była dla zwykłych widzów¹⁰.

Dalszymi aktami prawnymi mającymi zapewnić bezpieczeństwo publiczne były dwie ustawy pochodzące z końca republiki i początku pryncypatu tj. *lex Iulia de vi privata* i *lex Iulia de vi publica*.¹¹ Można przyjąć, że *lex Iulia de vi publica* została wydana przez Juliusza Cezara, a *lex Iulia de vi privata* przez Oktawiana Augusta¹². Pierwsza z tych ustaw dotyczyła przestępstw popełnionych przeciwko porządkowi publicznemu¹³, polegających na: utrudnianiu urzędnikom w wypełnianiu ich obowiązków, niedopuszczeniu powoda przed sędziego, przeszkadzaniu w wykonaniu kary¹⁴, wzbudzaniu niepokojów społecznych¹⁵, bezprawnemu zajęciu placów publicznych¹⁶, zwoływaniu zgromadzeń zbrojnych¹⁷, wkroczeniu z bronią do urzędów¹⁸. Z kolei *lex Julia de vi privata* dotyczyła przestępstw skierowanych przeciwko jednostce, chodziło nim. o bezprawne zranienie ciała¹⁹, uprowadzenie osoby wolnej²⁰,

⁹ Svet. *Aug.* 35; Zob. U. E. Paoli, *Das Leben im Alten Rom*, München 1979, s. 290.

¹⁰ Svet, *Aug.* 44; Zob. U. Scamuzzi, *Studio sulla lex Roscia theatralis*, „Rivista di studi classici”, 18(1970), s. 5-55; Idem, *Studio sulla lex Roscia theatralis*, „Rivista di studi classici”, 2-3(1969), s. 133-165.

¹¹ W Digestach istnieją dwa odrębne rozdziały poświęcone tym ustawom: D. 48,6 – *Ad legem Juliam de vi publica* i D. 48,7 – *Ad legem Juliam de vi privata*.

¹² Untersuchungen zum Materiellen Inhalt der „lex Plautia“ und „lex Julia de vi“, München 1966, s. 127.

¹³ D. 48,6,7 (Ulp. 8 de off. Procon.).

¹⁴ D. 48,6,10 pr. (Ulp. 68 ad ed.); D. 48,6,8 (Maec. 5 public.); Paul. Sent. 5,26,3.

¹⁵ D. 48,6,3 pr. (Marc. 14 inst.)

¹⁶ Paul. Sent. 5,26,3.

¹⁷ D. 48,6,3, pr. (Marc. 14 Inst.); 48,6,1 (Marc. 14 Inst.).

¹⁸ D. 48,6,3,1(Marc. 14 Inst.); 48,6,10 pr. (Ulp. 68 ad ed.).

¹⁹ D. 48,6,10,1(Ulp. 68 ad ed.); 48,7,2.

²⁰ D. 48,6,5 pr. (Marc. 14 Inst.).

przeszkodzenie w realizacji *in ius vocatio*²¹, podpalenie²². Według B. Santalucia²³, podstawą podzielenia powyższych czynów przestępczych na dwie grupy był nie tyle rodzaj naruszonego interesu, co sposób jego dokonania, mianowicie *vis publica* odnosi się do przestępstw dokonanych przy użyciu broni – *vis armata*, natomiast w przypadku *vis privata* chodziło o czyny przestępcze dokonane bez użycia broni – *sine armis*.

Dalsze zasady wprowadzono w *lex Iulia theatralis* z 5 r. po Ch. Osoby wolnourodzone – *ingenui*, których ojciec lub dziadek posiadał majątek większy niż 400000 sestercji, mogły zajmować miejsca w pierwszych czternastu rzędach. Tym samym osoby te nabywały cenzus ekwity²⁴. Ponadto, w teatrach były wyznaczone oddzielnie miejsca dla młodzieży (razem z wychowawcami) oraz dla kobiet, które mogły oglądać walki gladiatorów z wyższych miejsc²⁵. Warto wiedzieć, że w wielu municypiach prowincjonalnych nie było stałych teatrów. Zabawy zatem organizowano poza miastem, na błoniach, gdzie przygotowywano prowizoryczne urządzenia teatralne²⁶.

Ustalenie kalendarza imprez masowych

Imprezy masowe można podzielić na stałe i zmienne. Do stałych imprez masowych zalicza się zarówno uroczystości religijne i państwowe, które są obchodzone zawsze pod tą samą datą, np. Święto Matki Bożej Częstochowskiej obchodzone na Jasnej Górze 26 sierpnia czy święto Wojska Polskiego obchodzone 15 sierpnia. Inne imprezy masowe są zmienne. Wśród nich można wyodrębnić imprezy powtarzalne o zmiennej dacie, jak np. Boże Ciało, czy okazjonalne, np. koncerty, mecze piłki nożnej czy wizyta Papieża. Wymienione rodzaje imprez masowych pokazują, że bardzo trudno jest ułożyć plan imprez na cały rok w państwie, w większych miastach czy nawet w małych gminach.

²¹ D. 48,7,4 pr. (Paul. 55 ad ed.)

²² D. 48,6,5 pr. (Marc. 14 Inst.).

²³ *Diritto e processo penale nell'antica Roma*, Milano 1998, s. 198 – także dalsza literatura.

²⁴ Zob. G. Rotondi, *Leges publicae populi romani*. Elenco cronologico con una introduzione sull'attività dei comizi romani, Milano 1912, s. 462.

²⁵ Svet, *Nero* 11.

²⁶ Zob. L. Tanfani, *Contributo alla storia del municipio romano*, Roma 1906, s. 88n.

Podobne problemy z ułożeniem kalendarza imprez masowych mieli antyczni Rzymianie. Imprezy masowe nie mogły być organizowane w dowolnym czasie, lecz musiały być wpisane w kalendarz świąt oficjalnych w Rzymie czy w municypiach. Kalendarz ten był tworzony corocznie, a organem odpowiedzialnym za to działanie byli konsulowie i edylowie w Rzymie, zaś w municypiach duumwirowie, współczesny odpowiednik wójta czy burmistrza. To na nich ciążył obowiązek przygotowania projektu kalendarza na cały rok. Projekt ten był zatwierdzany przez dekurionów, czyli radę miasta. Do podjęcia przedmiotowej uchwały przez dekurionów wymagana była obecność na posiedzeniu co najmniej 2/3 z nich, a decyzję podejmowano zwykłą większością głosów. Ponadto, w republice imprezy masowe były organizowane przy okazji wyborów. Kandydaci na urzędy lub ich zwolennicy organizowali igrzyska lub uczyty dla wyborców w celu zyskania ich przychylności podczas głosowania. W pryncypacie zaś, gdy w Rzymie nie zwoływano już zgromadzeń wyborczych, cesarze sami organizowali igrzyska czy inne imprezy masowe w celu pozyskania sympatii i przychylności ludu rzymskiego.

Liczba dni przeznaczonych na organizację imprez masowych była zmienna. Za panowania Oktawiana Augusta było ich 65, zaś w wiekach następnych, liczba dni wolnych od pracy, a poświęconych imprezom masowym była większa niż dni zwykłych. W ustawodawstwie republikańskim znajdowały się nawet regulacje prawne ograniczające wielkość imprez związanych z wyborami²⁷.

W kalendarzu musiały być zaznaczone dni świąteczne, które były przeznaczone właśnie na wszelkiego rodzaju imprezy religijne i świeckie. Święta mogły być stałe, wówczas wypadały zawsze w tych samych dniach corocznie, ruchome, wówczas dzień ich obchodzenia był corocznie zmieniany i okresowe, czyli święta obchodzone co kilka lat. W kalendarzu określano *dies festi*, w czasie których były organizowane uroczystości publiczne imprezy (*ludi publici*) oraz o świątach religijnych. W tych dniach nie prowadzono spraw sądowych, z wyjątkiem spraw nie cierpiących zwłoki oraz nie dokonywano czynności publiczno-administracyjnych²⁸.

²⁷ Zob. J. Ciechanowicz, *Rzym ludzie i budowle*, Warszawa 1987, s. 75n.

²⁸ Zob. F. Sini, *Uomini e Dei nel sistema giuridico-religioso romano: 'pax deorum', tempo degli Dei (dies festi, feriae), sacrifici*, w: *Forum del Diritto Romano, Rivista della Law School of Xiamen University (Cina)*, Xiamen 2002, s. 35-45.

W okresie wczesnego cesarstwa doszły jeszcze dni świąteczne związane z obchodami świąt dotyczących wydarzeń z życia cesarza. Były to dni poświęcone domowi Augusta (*domus Augustae*)²⁹.

O kolejności zajmowania miejsc na widowni

Bezpieczeństwo podczas imprez masowych, zwłaszcza tych, które były organizowane w amfiteatrach zapewniano głównie poprzez stworzenie w aktach prawnych systemu zajmowania miejsc przez poszczególne grupy społeczne. Podstawowa zasada określała zakres osób uprawnionych do uczestnictwa w przedstawieniach. Na prowincji prawo takie mieli *colonos Genetivos incolasque hospitesque atventoresque*, czyli mieszkańcy kolonii, posiadający obywatelstwo tego miasta, *Incolae*, czyli mieszkańcy posiadający tylko *domicilium*, goście i inni. Wśród osób uprawnionych określone były grupy, oraz kolejność według, której grupy te mogły zajmować miejsca podczas imprez publicznych.

W Rzymie grupą uprzywilejowaną byli zawsze senatorowie, ekwici i urzędnicy wyżsi, zwłaszcza konsulowie i pretorzy. Na prowincji, w miastach, system zajmowania miejsc był regulowany w ustawach municypalnych. *Adsignatio* czyli porządek zajmowania miejsc był określony min. w cap. 81 *lex Irnitana* oraz w cap. 70 *lex Ursonensis*. Grupą najbardziej uprzywilejowaną byli radni miejscy (*decuriones*). Mieli oni prawo zajmowania miejsca na podwyższeniu (*orchestra*) podczas występów teatralnych. *Orchestra* było to podwyższenie tuż przed sceną³⁰.

Z *Tabula Heracleensis* (ll. 135-141) oraz *lex Coloniae Genetivae* (cap. 125-127) wynika, że nie wszyscy mieszkańcy municypium posiadali prawo uczestniczenia w spektaklach. W spektaklach publicznych nie mogli uczestniczyć głównie ci, którzy nie mogli ubiegać się o urząd dekuriona w municypium lub senatora w Rzymie³¹. Ale postanowienie to dotyczyło jedynie miejsc zarezerwowanych dla tzw. VIP-ów. Inne miejsca były zajmowane przez wszystkich innych mieszkańców municypium, kobiety, dzieci, wyzwoleńców, a nawet przez niewolników i niewolnice³².

²⁹ Zob. *Lex Irnitana*, cap. 90.

³⁰ Svet. *Aug.* 35; Zob. U. E. Paoli, *Das Leben im alten Rom*, Bern 1948, s. 290.

³¹ Zob. B. Sitek, *Tabula Heracleensis (Lex Julia municipalis). Tekst, tłumaczenie i komentarz*, Olsztyn 2006, s. 73.

³² Zob. R. Isidori Franca, *Ludi nell'antica Roma*, Bologna 1980, s. 161.

Najbardziej postponowane miejsce w amfiteatrach rzymskich zajmowali senatorowie, zaś na prowincji dekurionowi. Raz wyznaczone miejsca nie były jednak dane na zawsze. Za każdym razem konieczne było, aby rada podjęła w tej sprawie stosowną uchwałę. Miejsca przeznaczone dla dekurionów mogli zajmować inni urzędnicy mający uprawnienia określane *imperium potestatemve*³³. W przypadku urzędników mających uprawnienia określane mianem *potestas* chodziło o dumwirów, edylów i prefektów, i to niezależnie od tego, czy zostali wybrani przez zgromadzenie wyborcze, czy też mianowani przez innego wyższego urzędnika. Takie rozwiązanie nie budzi wątpliwości, bowiem urzędnicy ci byli członkami *ordo decurionum* w okresie swojej kadencji, ze względu na zajmowane stanowisko. W podobnej sytuacji znajdowali się urzędnicy mający uprawnienia określane mianem *imperium*. Byli to najczęściej *magistratus* sprawujący władzę w Rzymie, np. konsul czy dowódca legionu rzymskiego, a przebywający w tym czasie na prowincji. Oni również podczas igrzysk mogli zajmować miejsca przeznaczone dla dekurionów.

Dalsze miejsca były zarezerwowane dla miejscowej arystokracji. W tej sprawie dekurionowi musieli również podjąć stosowną uchwałę w obecności co najmniej połowy dekurionów (*quibusque locos in decurionum loco ex decreto decurionum coloniae Genetivae dari oportebit, quod decuriones decreverint, cum non minus dimidia pars decurionum adfuerit cum ea res consulta erit*). Osoby posiadające *ornamenta decurionalia* należały do elit miejskich. Angażowały się często w prace publiczne wykonywane na rzecz miasta. Z tego powodu były nagradzane przywilejami podobnymi do tych, jaki posiadali radni miejscy (*decuriones*), stąd w źródłach określani byli jako *decuriones adlecti*³⁴.

³³ Urzędnicy posiadający władzę określaną mianem *potestas* mieli prawo do stosowaniu przymusu – *coercitio*. Taką władzę posiadali niżsi urzędnicy, tacy jak: kwestorzy, edylowie, cenzorzy. Władza określaną terminem *imperium* pozwalała dodatkowo na wydawanie edyktów – *ius edicendi*. Taką władzę posiadali wyżsi urzędnicy, konsul i pretor, i władza ta obejmowała sprawy cywilne, wojskowe i religijne. Zob. W. Bojarski, *Prawo rzymskie*, Toruń 1994, s. 22.

³⁴ Cic. pro Cluent. 47,132; Zob. John R. Patterson, *Landscapes and Cities, Rural Settlement and Civic Transformation in Early Imperial Italy*, Oxford 2006, s. 45n.; J. Gascou, À propos d'un décurion de Lodève (Hérault), ZPE 105(1995), s. 89-94; Idem, Les seuralia ornamenta gratuita dans une inscription de Nîmes, „Latomus”, 46(1987), s. 388-398.

Postanowienia dotyczące rezerwacji miejsc dla dekurionów lub osób, które posiadały prawo zasiadania na tych miejscach, należały do norm bezwzględnie obowiązujących (*ius cogens*). Stąd nie było możliwe, aby ktoś wprowadzał osoby nieuprawnione na te miejsca lub też nie nakazywał je wprowadzać. Stąd złamanie tych zakazów groziło sankcją w postaci kary grzywny w wysokości 5000 sestercji.

Odpowiedzialność organizatorów imprez publicznych

Według art. 5 ust. 1 u.b.i.m. za bezpieczeństwo imprezy masowej w miejscu i w czasie jej trwania odpowiada jej organizator. Ponadto, bezpieczeństwo imprezy masowej obejmuje spełnienie przez organizatora wymogów w zakresie:

- 1) zapewnienia bezpieczeństwa osobom uczestniczącym w imprezie;
- 2) ochrony porządku publicznego;
- 3) zabezpieczenia pod względem medycznym;
- 4) zapewnienia odpowiedniego stanu technicznego obiektów budowlanych wraz ze służącymi tym obiektom instalacjami i urządzeniami technicznymi, w szczególności przeciwpożarowymi i sanitarnymi.

Według ust. 3 powyższego artykułu obowiązek zabezpieczenia imprezy masowej spoczywa nie tylko na organizatorze, lecz również na: wójcie, burmistrzu, prezydencie miasta, wojewodzie, Policji, Państwowej Straży Pożarnej i innych jednostkach organizacyjnych ochrony przeciwpożarowej, służbach odpowiedzialnych za bezpieczeństwo i porządek publiczny na obszarach kolejowych, służbie zdrowia, a w razie potrzeby także innych właściwych służbach i organach.

Nie co inaczej miały się sprawy w świetle analizy uregulowań zawartych w prawie rzymskim. Z postanowień *lex Irnitana* cap. 70, a także z innych przepisów wynika, że organizatorami imprez masowych byli głównie urzędnicy (*magistratus*). Oni to musieli zapewnić też środki niezbędne na pokrycie kosztów organizacji imprezy³⁵. Na prowincji, obowiązek ten spoczywał na duumwirach i edylach. Imprezy takie mogły trwać nawet cztery dni.

³⁵ Więcej o igrzyskach i występach teatralnych w starożytnym Rzymie zob. U. E. Paoli, *Das Leben*, s. 287 n.

Wielkość środków wydatkowanych na imprezy publiczne była ustawowo ograniczona. I tak, według *lex Irnitana cap. 70* było to cztery tysiące sestercji, z tego tylko połowa mogła pochodzić z kasy miejskiej. Pozostałe zaś środki pochodziły z zasobów duumwira. Wydaje się, że jak na owe czasy była to kwota imponująca³⁶. Z kolei edytlowie mogli wydatkować na imprezy masowe nie więcej niż 1000 sestercji z kasy miejskiej, drugie zaś tyle musieli sami dołożyć. Środki pochodzące z kasy miejskiej nie mogły pochodzić jednak z pieniędzy zarezerwowanych na kult publiczny.

Wnioski

Spółeczeństwo od najdawniejszych czasów ma potrzebę masowej zabawy, określanej współcześnie jako imprezy masowe. Przykładem tego może być organizacja społeczeństwa rzymskiego, gdzie po analizie materiałów źródłowych można wskazać na liczne przykłady imprez masowych, o charakterze religijnym, sportowym czy politycznym. W ustawodawstwie rzymskim znajdujemy szereg regulacji prawnych dotyczących zasad organizacji takich imprez, zwłaszcza, gdy chodzi o bezpieczeństwo publiczne. W każdym mieście, również w Rzymie istniał kalendarz imprez masowych, który jednak ulegał stałemu uzupełnianiu.

Organami odpowiedzialnymi za organizację imprez masowych w Rzymie byli konsulowie i edytlowie, zaś w municypiach duumwirowie i edytlowie. To oni musieli zabezpieczyć odpowiednie środki na ich organizację oraz zapewnienie bezpieczeństwa. W przypadku imprez politycznych, organizowanych przy okazji wyborów, odpowiedzialność spoczywała na organizatorach. Bezpieczeństwa uczestników, zwłaszcza w amfiteatrach była zapewniana poprzez ustawową regulację zasad zajmowania miejsc na widowni. Naruszeni ich skutkowało ukaraniem sprawcy wysoką grzywną.

Bezpieczeństwo imprez masowych w antycznym Rzymie może nie było tak wyraźnie zdefiniowane jak to jest współcześnie, to jednak było przedmiotem troski rzymskiego ustawodawcy i organów publicznych. Stąd, podczas częstych imprez sportowych czy innych widowisk organizowanych na ogromnych obiektach, jak np. w *Circus Maximus*, który mógł pomieścić nawet ok. 300 tys. widzów, katastrofy budowlane czy zamieszki publiczne były rzadkością.

³⁶ Więcej o wartości pieniądza w okresie końca republiki zob. T. Mommsen, *Geschichte des Römischen Münzwesens*, Graz 1956, s. 302n.

THE SECURITY OF MASS EVENTS IN THE ANCIENT ROME IN COMPARISON WITH THE CONTEMPORARY SOLUTIONS

Summary

From time immemorial the society has had the need of mass entertainment, defined nowadays as the mass events. The example of this can be the organization of the Roman society, where, after analyzing the source materials, we can indicate some numerous examples of the mass events, religious, sports, or political ones. In the Roman legislation we can find a series legal regulations concerning the rules of organizing such events, chiefly, if it is about the public security. In each city, also in Rome, there was the calendar of mass events, which was completed all the time.

The bodies responsible for organizing the mass events in Rome were the consuls and ediles, while, in municipalities the duumvirs and ediles. They had to provide the appropriate measures to organize the events and to guarantee the security. In case of the political events, organized during the election, the responsibility lay with the organizers. The security of the participants, particularly at the amphitheatres, was guaranteed through the legislative regulation of the principles of taking the seats at the audience. Breaking the rules was punished by the high fine.

The security of the mass events in the Ancient Rome maybe was not so clearly defined as it is nowadays, but it was the matter of the Roman legislators and the public bodies. Hence, during the frequent sports events or the other entertainments organized at the huge buildings, as for example at Circus Maximus, which could contain even about 300,000 spectators, the construction disasters or public riots were the rareness.

Tłumaczyła: Aurelia Łuczyńska